

ИЗЛАЗИ ТРИ ПУТ У МЕСЕЦУ И СТАЈЕ 60 ГР. ГОДИШЊЕ.

ГОДИНА

БРОЈ

7

ВОЈИН

23

1868

10. Августа.

ЛИСТ ЗА ВОЈНЕ НАУКЕ, ВЕШТИНЕ И НОВОСТИ.

Издаје и уређује Драгашевић, официр.

Веројетне промене у тактици (наставак). — Мисли о војноме
устројству (наставак). — Суваров (наставак). — Новине и ситуације.

Веројетне промене у тактици.

(Наставак.)

После свега овога што до сад рекосмо, сувишно би било доказивати, е дух видова (које револуцијонско доба створи а Наполеон освети) погледом на данашње оружје, не може се суштанствено изменити; у оно лепше Наполеоново доба, **ови се видови не потчињаваху никакоме калупу и бејаху једино на то управљени, да изазову у живот душевне силе не само старешини но и последњем војнику.** И тако начело, основано на захтевима човечије нарави, стоји изнад сваке нетрајне измене вида у оружју. За пакост, оно се лако заборавља, особито у мирно доба, и у томе лежи разјашњење тако званих преврата у тактици, који обично у томе стоје, што први, који се у овакоме времену заборавља освести почиње подстрекавати остале, што се не умеју да извуку из мирне рутине и навике. А овима и изгледа ново оно, што је давно познато, ал само они бејаху то заборавили.

У начелу онога што рекосмо лежи дух нове

тактике; нити се овај добија испрекиданим линијама, низевима, развученим као по концу и симетријом која све угушује; ако овај овако схваћа, неће никад веровати, да се он може усавршавањем оружја да измени.

Што се измене у бојним видовима пешадије тиче у след усавршавања метнога оружја, ту можемо само једно да приметимо, а што је с прва погледа суштанствено: стројеви недубоки и мањи по размерама, добијају првенства пред стројевима дубоким и дугачким с лица. У след овога, чета као да ће постати тактичком јединицом. *) Ал ако се мало дубље размисли, тешко да ће ово тако ново бити: код Римљана већ јединица бејаше манипула од 120 људи т. ј. чета. Онда изврстност свакога војника и ваљано образовање његово у мирно доба приведе томе, чему данас доводи прека потреба да се војска од ватре храни. Но кад се једном признају малене јединице за боље, неће ли се бар и савремене војске побринути о томе, како да доведу ваљаност војника и степен образованости његове до што већег савршенства? Нема сумње да ће; јер у томе једноме лежи залог тога, да ће малене јединице бити толико упорне у боју, колико и велике. И дакле у наше доба свршиће се тим, чиме су Римљани отпочињали, т. ј. признаће се као преко потребно да се најпре добије човек, што боље дотеран у смислу наравствене моћи.

Ево с овога гледишта ми ћемо се постарати да расправимо видове стројева што сад постоје, и начин употребе оружја; а као зависно од овога

*) И ми то говорасмо још прије три године. Др.

двога и покушаћемо да предложимо, како би се и шта желело изменити и у једноме и у другоме. Прво место дајемо пуцању, једно с тога што с њиме и у боју почиње; а друго с тога, што смо вољни да уговоримо онима, који су се већ толико повукли за тим модним средством борења, да готово бајонет сматрају као теретно оруђе, које смеће сигурноме гађању.

Метно оружје што се оздо пуни, ваља сматрати као мач с обе стране оштар; оно може бити узрок страшноме поразу противничкоме а у исти мах често и страшноме трошењу вишека без да учини и најмањег вреда противнику: нег најмање нестане хладнокрвности и власти над собом у официра и војника, и ништа лакше неће бити, као потрошити брзо и у залуд вишека; а за то се има да захвали брзоме пуњењу. И у след тога, све оно што може бити узрок мудроме употребљењу и штедљивоме трошењу вишека код задњивача, мора узети прво место. Те се предохране могу видети

а, у расутоме строју; кад у десетинама „одабрани“ војници, (први и наравни мотриоци над мудрим употребљењем муниције) добију вредности у толикоме степену, да они постану праве старешине и да буду одговорни за владање својих другова. Но они ће само онда моћи такви постати кад се буду одређивали не по величини (ранжир) као што се то чини, већ из бољих стрелаца, смелих и поузданих, као што то треба да се чини према духу правила; тим ће у неколико „ранжир“ изгубити, ал свакојако ствар ће добити.

Поред овога треба приметити, да је овим задњивачама расуто пуцање добило новог моћног сред-

ства, како у погледу набрже пуцање, постигнуто без вреда нишањењу, тако и што се пушка може пунити у свакоме положају, а не само стојећи. *)

б) У мудрој употреби зрна при пуцању из густога строја. Ово се може само тако постићи, ако се ватра остави са свим старешини одељења, и ако се војник вазда држи у томе убеђењу, е је неуредна ватра из густога строја само узрок некорисноме трошењу вишека. У след првога начела појављује се сада потреба, да се пуцање из густога строја ограничи на само један вид — плотун, — и тај опет само на кратке даљине и велике белеге. Граница даљини за то пуцање може још бити 250—300 корака. Разлика при пуцању овим новим оружјем због брзога пуњења према оружју што с преда пуни, биће само у толико што ће из онога моћи са исте даљине 5—6 пута опалити, с кога овим тек једном. Но поред овога, ми велимо, ако хладнокрвност кога одељења није сигурна ствар, ове даљине и при оружју што се оздо пуни, морају се као велике узети; и имајући — такве људе, боље је отпочети пуцање тек кад непријатељ дође до на 150 корака.

За тим пуцање редовима мора се савршено изоставити, јер, кад оно једном почне, тешко га је прекратити; осем тога оно изводи људе из потребне хладнокрвности, а што је противно духу густога строја

*) Да би избегли одговора, да се и озго може пунити пушка седећи, примећавамо, да практика не тражи једине само могућности, но и удесности и брзине при извршењу томе. И тако ни једнога од тога двога пушка кад се с преда пуни, у лежећем стању не даје, то ми мислимо да смо право имали, што смо казали, да се то оружје може само стојећи пунити.

и наизад, овако пуцање у истини уступа ватри плотунској, ако се узме једнаки број бачених зрна. Кад је се оружје полако могло пунити, овако пуцање имало је још смисла, јер је колко толико убрзивало пуњење; но кад има оружја што се оздо пуну, и овај навод не може да постоји.

Може ко рећи, да примери из прошлости доказују, како је немогуће пуцати плотунима у боју, и да се ово мало по мало прометне у неуредну пуцању редовима. Ми одговарамо на ово питањем: код које се војске виђао оваки појав? Ако се то догађало код војске, која се није у мирно доба учила бојноме пуцању но праскању Њорвишецима, немиру и шендуку, то ћемо се и ми сагласити; али у исти мах предлажемо ново питање: је ли паметно образовати војску на оваки начин, којим се војници уче у миру само играти а после бацати зрна у ветар, и да ли је већ једном потребно помислити на то, да се овако чудан начин образовања измени? Човек оно ради, на што су га навикли. Колико се зна, Инглези верују у могућност плотуна и то верују на основу бојнога искуства, које вазда и свуда производи као след — начин образовања у мирно доба.

Готово смо убеђени, да ће многим читаоцима нашим, доћи ово на памет: „но то су Инглези.“ Одговарамо на то примером Вижовљевим, који је с полком новација вранцуза, 1815 године врло лепо и успешно против аустријанаца **плотунима** пуцао; он бејаше кадар да навикне плотунима, вранцузе боји ни у чем до сад не показаше сувишне хладнокрвности. И дакле могућност или немогућност пло-

туна, није ствар нарави већ образовања. Руски је војник противан у потчињености и смео; он све може да усвоји: треба га само ставити у такво стање да то може усвојити. *)

Но, признајући надмоћније плотуна из густога строја, ми велимо, да не треба захтевати једновременога плотуна од делова, који прелазе величину чете. При плотунима, на прилику, целим батаљоном, команда се не може да чује, а ретко се и може наћи така белега, која би по својој величини била згодна за плотун од дужине 300 корака.***) Та с тога, изгледа било би паметније, у место плотунима батаљонским пуцати у један пут четама, по команди четника, не држећи се при том никаква реда. Са таким правилом у прилици где се свима четама у батаљону даје једновремено згодна белега, опет ће се добити као и плотун батаљона, истина не са свим — музикалан са гледишта јединства звука, ал свакојако стварни; а као да је већ једном дошло време да се ово за главно призна. Ми смо поменули, да се плотуни четни не треба да потчине никакоме, реду, јер смо мислили, да се оваки захтев не слаже са свим са условима боја, где свако одељење треба да гађа, кад му се покаже згодна белега, а не кад прође извесни међупростор времена после пуцања суседнога одељења. Савршено једнаке паузе међу звуцима плотуна пријетне су уху, по ал доистиноме поразу противничкоме не користе ништа, и пре могу

*) Колико смо, за наше мале практике, у нареду приметили, — ово што писац вели за рускога војника, може се доста ако не са свим и на наше војнике да примени. Пр.

**) Дужина раширенога вронта.

да му шкоде: јер очекујући паузе, може се испустити белега. Пређе захтеваће тога реда могло је бити оправдано, бар по видивоме, јер при оружју што се споро пуни, требало је више времена дати на то деловима, који су избацили пушке; *) али сад кад за сваки хитац не треба више од 10 секунда па и то је много, држање таквога реда само би пуцање заглашњавало.

(Наставиће се.)

Мисли о војноме устројству. (Троши и Шангарње.)

(Наставак.)

..... Но колико је за војску важно то обновљавање војника, у толико је више важно строго прављање питања о обновљавању официра. Наша је војска, као никоја друга, испуњена славољубљем: сваки војник мисли на маршалску палицу. Држава је дужна да се побрине о начину, како да умерава разним наравственим средствима прекомерне честољубиве жудње; но она је дужна у исти мах да јестаственном честољубљу отвора на све стране одушке и да му даје праведнога, законскога задовољења, јер то подржава ревност у служби. Код нас се авансује кад се тренутна потреба покаже, веома се мало пак за будуће мисли, А међу тим даваће чиновна непо-

*) Овај предлог: потчинити платуне музикалним основима код пређашњег оружја, изгледа да је паметан, јер кад се једном непријатељ нађе на таквој даљини с које се може бајонетом да баца напред, а цео батаљон бранички испалио пушке, онда је и овај последњи приморан такођ бацити се на бајонет. Јер дојеста сваки предлог могао се зачећи само у оним главама: које су заборавили, да је бајонет на крају цеви.

средно утиче на будуће, јер се тиме за раније одређује старешински састав у војсци. У француској сваки официр, који је ма којим начином дошао до мајора, а нема му много преко тридесет година, — може се сигурно надати да ће доспети до дивизијара: ништа му у томе не може стати на пут. На притив, официр који је у почетку заостао, са мало изузетака, не може се да извуче из гомиле и да дође до вишега места. У овакоме стању ствари, ми се и сада зато опомињемо речи Бижо-а, што их у писму своме краљу рече: „Trop d'hommes incarcables arrivent au sommet dans l'armée ....“ *) Веома би важно било, да држава савршено одвоји појам награде од појма „авансована,“ и моћном руком расипљући свакорсне награде за извесну врсту службе, заслуге, ране итд. да на аванзовање гледа с тачке командовање, старајући се да за мајоре, пуковнике и ђенерале долазе људи, у којих способност и искуство одговара њиховоме узвишеноме положају. Таким начином све би амбиције (честољубље, славољубље) нашле праведне награде: стари поручик могао би бити официром почаснога леђијона т. ј. добити орден о врат, но на томе почасном одлицију и да сврши своје напредовање; с друге стране, млади ђенерал могао би бити само прост леђијонар (врст у рупици од пуцета) ал ићи савршено другој мети.

При обновљавању старешинскога састава не треба бити са свим искључан: у њ треба да је отворен приступ и официрима односно старима, ал који су згодни за ту ствар; но да не би у опште маса стараца застајала, преко је потребно уредити да се

*) Веома много неспособних људи долази на чело војсци. Пр.

капетанима, поручицима и потпоручицима може дати пуна пензија и кад су 25 година, одслужили као што то вреди за војнике, којима би се са свим праведно могла пензија одложити до 30. година.... Још има једна немила црта у нашем командовању: то је што се војска мало познаје са својим старешинама, и што није справљено устројство старешовања за бој.

У Прусији, у Русији војске вазда имају крупно устројство корпуса, дивизија, бригада.*) И кад се ратовати стане, војске иду са старешинама, које оне познају, који су их учили, с којима су живеле, код нас опет, осем некога сасређења у Паризу, Лиону, Шалону, војска је раздробљена толико, да неки ређименски начелници по читаве месеце не виде свој одред а старешине дивизијских округа савршено су одвојени од своје војске. Овако стање ствари пређе је се правдало оскудицом путова, неопходним размештањем војске у свако место за одржење реда и од чести, жељом да се гарнизонам угове некојим градовима; но ови услови већ не постоје или треба да се одбаце. Војска се не може ваљано да образује, ако се она не сасреди у крупнија одељења бар бригаде. Немање сталнога устројства биће свагда узрок забуни, чим

*) Читаоцима ће бити познато, да у Русији нема корпуса. Јер готово није могуће одржати једном одређено устројство корпуса у мирно доба; а још мање у рату, који за састављање војске свагда захтева особитих услова за сваки случај. Но овде Троши баш и не вели тврдо корпусно је устројство нужно (јер он сам није вели, а је дивизија виша органска јединица), већ показује устројства у којима се налази крупнијега устројства од францускога, које само има пуљове.

се само почне спремати рат и у један мах склапати сви штабови *)

.... Што се тиче спремања за рат, француска се у опште све више и више удаљава од основних начела. За рат претходно суђење и предвиђаја ваља да обима не само **могућно** но и **веројетно**. Између свију услова који осигуравају успех у рату, спремање војних предузећа заузима прво место. Цезар и Наполеон њима имају да захвале за већину својих успеха. У рату, путовање, оскудице, болести, борбе, непрестано и у широјој мери растројавају војне силе. И оне се морају из једна обнављати људма, материјалним средствима и новим напрезањима буџета. А после свега, она ће страна добити, која је била кадра да се боље и већма осигура обнављањем.

А што ми заборављамо те услове; зар не видимо како нам последње крајине (источна, италијанска, Мехиканска) сведоче, да ми убијемо сваки појам о готовости? Сваки пут ми видимо једно и исто. Рат изгледа као да је неизбежан и сви су умови тиме зањати. Њега опровргавају, њега потврђују и он отпочиње не у сред готовости, већ у сред неизвесности и забуне друштвене. У тај час, сухим путем и морем, вагонима и лађама, у сметњи и непоретку

*) Да не би у залуд морили читаоце, ми овде остављамо целу главу о администрацији, почем Трошијеве мисли о овоме, резивијене слабо ал многоречиво, тешко да се могу применити у Француској. Он захтева: 1) да **управљање** свима потребама припадаји власти начелника, закључно до начелника дивизије, који ће се сами бринути о снабдевању дивизије потребама; 2) **извршење** припадаји грађанским лицима, као набављачима, који су у служби а у исти мах врше главне радње и дају улог; најзад 3) **контрола** стоји у интенданству, кога се улога у томе и свршава.

војска, људи, коњи, заира... почињу се кретати, закрчују све путове и управљају се готово на срећу једној или другој тачци. И свакоме оделењу, које стиза на место у непоретку и „неисправности,“ веле: **расправљајте како знате (dédrouillez vous):** и оно се безбрижно креће к непријатељу са том правом француском формулом (обрасцем).

Чудновато и у томе може бити стоји главно наше надмоћије но ми одиста, свагда се **умедосмо наћи:** свима путовима набављаше што не имађаху, које како крпили се путем, а кад дође тренут судара, радише тако, као да у самој ствари свега у изобиљу. имађаху.

Срећа је без сумње, што је наша војска високо одарена том способношћу — **расправљања и умети се наћи:** у рату је она неоцењена; но оснивати на њој сву систему спремања а од чести и само ратовање — то је сувише и игра на срећу.

Наши су очеви веровали, е су тешкоће предузећа осем других услова, управо саразмерне даљини земље, где ће се она имати да врше, и сви њихови рачуни слагаху се са тим основним правилом. За мисирску и алђирску експедицију ми се најбрижљивије спремасмо 18 — 20 месеци. Сада, знајући да се свако напрезање може и треба да врши брзином електрике и паре. ми допуштамо, е је тек неколико недеља довољно да се спреме војне радње за земље готово непознате, које су тек површно примотрене а далеко од нас читаве хиљаде миља. Погрешке рачуна, кад се оне увиде, у таким су приликама убијствене. Кримска крајина и мексиканска експедиција у овоме су погледу предмет за

страхотно размишљавање. Тешко је себи представити до чега долази узалудно трошење људи, средстава и новаца, кад се правилно припремање рата у мирно доба замењује изненадним и у век разорним напрезањима спремања у ратно време.

После овога Троши прелази одмах на тактичка питања и тек при свршетку књиге враћа се на опште изводе устројства војске.

О тактици рећићемо ниже; Погледајмо сад у чему се Троши са Шангарњем слаже.

Троши, вичући у целој својој књиги на **неопход-**нот народне основе за војску, на правилно обновљавање њенога састава а особито на неопходност узвишавања духа војске помоћу узимања људи сваке врсте у војну службу — наравно није могао не одати заслужена одобрења пруској војсци. Високи основи свеопште војне обвезаности, који леже у основу пруске системе, нису могли не наћи у њему ватренога поборника, који је рад њих само готов гледати са снисхођењем на опшу младост састава пруске војске и на опасности, којима се она подвргава, кад иоле дуже ратовати мора. Но ми на послетку видимо, е та пруски система није занела. Кад би се она слагала са нарављу, навикама и карактером францускога народа, он би тај час био за њу; но, не видећи тога, он гледа на пруску систему само као на теорију и очито светује француској да се тврдо држи оне војне системе, која не обвезује војном **сдјужбом** све, већ **одређени број** млади људи и **захтева доста дуго време** служења, на које је француска навикнута већ од по века.

Против стављајући махнама старих војника вр-

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА
ВИБЛИОТЕКА

лине младих, он је далеко од те мисли да жртвује броју особине војске. При годишњем контингенту од 100.000 људи, он одређује францускоме војнику 5 година дејствителне службе и 3 године у резерви. Неразумно оружане и образоване масе од читавога 1,000,000 и више људи (по предлогу правителства хоће се 400.000 људи у војсци, 340.000 у резерви и 400.000 народне гарде), он сматра као зло, које ће некорисно рушити и расипати благостање народно.

Готово то исто, но још са мањим одушевљењем за пруску војску, ми находимо и код Шангарње-а.

У грозним околностима и опасним приликама, говори он, били требало дати свој нашој младежи вид и сличност војничкога образовања? С људима који преко целе године прекидају своја посла да се пушци навикну, ова најеситнија брига при образовању војника, може се добити прекрасна по изгледу војска, ал и војска слаба при тешкоћама и оскудицама, лабаво везана за старешине, страшљива пре непријатељем; таква војска мисли о веројетностима борбе, радо претерује опасности, способна је за великодушне радње, но толико исто и способна и за панику.

Ние ли зар довољно што се узимљу из села најбољи радници за рушење градова, но хоћемо још да устројством три сличности војске, унесемо неред у народни труд? Да ли је се довољно размислило, на шта ће изаћи ти периодични скупови стотине хиљада људи, који су отргнути од корисне радње? Ускићени су успесима, које добијају у неколико недеља од људи друге половине континген-

та.*) Ми се не дивимо и не заносимо тиме. Они су млади, добре грађе, одушевљени вером е ће се брзо вратити кући. Позовите их на озбиљну, дужу службу, и ви ће те видети, е им смерна наука, лако научена, лако заборавна, није толико драгоцена, колико је она стала каси, колико је она скупа родбина ма, које су још приморане да изгубе те младе људе.

(Продужиће се).

Суваров.

(Из Милутина и Шмита).

(Наставак.)

Једине Суваровљеве победе дадоше блеска походу у 1789 год; јер Потемкин скоро сво време проведе у нераду. Идући поход беше јошт бесплоднији онда баш, кад се Аустраја помири са Турском, кад и Потемкин отпоче преговоре и ограничи се само на опсаде некојих градова, Суваров не престајаше вицати на нерешива војна дејства и јако наваљиваше, да се и преко Дунава иде, даље и до самог Цариграда. На крају год. Потемкин, желећи ма каквим успехом да заврши поход и да натера Турке на преговоре реши се да освоји Измаил. И за чудо ал на срећуки ез Потемкин прими се наисигурнијега средства: он дозволи да победилац Римнички буде и освајач Измаила, и напише му ове речи: „Узмите Измаил, па ма шта нас стало“.

Тај налог беше за Суварова са свим изненадан. Он се бојаше, да не би, због доцног годишњег вре-

*) Овде се разумеју људи, који се сваке године из општега контингента војске шиљу у резерву.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

мена, сав рад против Измаила био као нека демон, страција, што он, као и сваке полумере јако мрзаше. Ал решиви израз Потемкинова писма ублажи га и он се спреми да изврши налог. Један тренут доста му беше, да оцени и сав труд и сву славу, коју ће му донети то предузеће. А и судбина даваше му прилике, да покаже све, за шта способан беше, и он то учини. Он се осврну на свој прошли живот-и виде: да истина беше богат особитим и красним војним делима, ал јошт не виде да је свршио што год не обично, то, што је он до сада учинио, беше само доста, да би могло доћи у ред са другима, ал мало да би био **више** других. У Пољском и у првом Турском рату средства му беху врло незнатна; доцније, сву славу својих најславнијих дела он мораде да дели са другима: код Козлице — са Каменским, код Фокшана и Римника — са принцем Кобуршким. Овде најпосле дође време да он као самосталан изађе на позорницу, да као такав ради, победи или погине; за њега беше то предузеће, коме славу нико оборити не би могао, ал на које би се и слабо ко решити могло. Његова одлука пак беше кратка и сигурна: избор му беше или смрт ил вечна слава, и ни тренута не оклеваше; умрети пре ил после — исто је само ако је поштена смрт.

И код Измаила Суваров показа особите храбрости и уметности. И речитост његова доста је ту учинила ва и код Бунапарте. „**Видите ли ту тврђаву**, говорио је он војницима показивајући на Измаил — **зидине су њене високе, ровови су дубоки**, ал свакојако ваља да је узмемо. **Мајка царица тако је наредила, и ми ваља да је слу-**

шамо.“ „Па ће мо је и узети“ беше одговор његових војника.

Победа не беше здраво лака и стаде много крви; мало од бранилаца остаде живих. С тога многи пребациваше то суровости победиоца, ал сваки кои зна, са каквом су се жестином Турци тада борили, неће имати право да виче на Суварова, што је исто тако радио. Одма после заузећа Измаила пошље Суваров везу Потемкину овај кратак извештај: „Заставе руске лепршају се на зидинама Измаилским“ А другог дана пошље му не много дужи извештај: „Није било силнијега града, није било очајније обране, ал Измаил опет после крвава јуриша пада пред престол наше царице А царици је овакав извештај послао. „Горди Измаил лежи под стопама вашег царског величанства.

Новине и ситнине.

Нове књиге. ТАКТИКА за официре учевнога пешач, баталијона. написао М. Драгомиров, професор у Николајевској академији ђенералнога штаба (у Петрограду). Са другог поправљеног издања превела три српска официра. У Београду у државиној печатници 1868. на осмини свр. 384. Цена 20 гроша. Може се добити у уредништву Војинову.

ЧЕТОВАЊЕ или четничко ратовање, по нарочитој препоруци Министра војног написао Љубомир Ивановић. штабни капетан. У Београду у државиној печатници 1868. На малој осмини, стр. 76. Цена — неозначена, — официри, и подофицири и народне старешине добијају бадава.